

ДУХОВНИЙ МІСТОК МІЖ ПОКОЛІННЯМИ

З 1967 року згідно з рішенням Міжнародної ради з дитячої книги (International Board on Books for Young People, IBBY) 2 квітня відзначається Міжнародний день дитячої книги. Свято відразу було позитивно сприйняте в різних країнах. Основна його мета полягає в пропаганді дитячого читання, яке є ефективним інструментом духовного та інтелектуального розвитку людини.

Урочистості відбуваються в день народження всесвітньо відомого данського письменника Ганса Крістіана Андерсена – найулюбленішого казкаря дітей багатьох поколінь. Його перу належать романи, п'єси, вірші, проте в літературі він залишився перш за все як автор казок та історій, в яких поєднується романтика і реалізм, фантазія та гумор і сатира. Вони увійшли до 24-х збірок, виданих у 1835-1872 роках.

У рамках святкування раз на 2 роки вручається головна нагорода – Міжнародна премія імені Ганса Крістіана Андерсена. Премія заснована у 1956 році за ініціативи Елли Лепман для дитячих письменників, а з 1966 року ще й для художників-ілюстраторів, адже це люди, що роблять дитячі книжки справді прекрасними. Одним із перших лауреатів премії стала Астрід Ліндгрєн із Швеції (1958 р.). У 1973 році Почесний диплом Міжнародної премії імені Андерсена за поему-казку «Барвінок і Весна» отримав український письменник Богдан Чалий, а 1979 року до «Почесного списку Андерсена» було вписано ім'я Всеволода Нестайка та його книжку «Тореадори з Васюківки».

Дитяча література з'явилася порівняно нещодавно. Перші її твори – перекази, розповіді, оповідання, пісні передавалися в усній формі й були покликані розважати та навчати малечу. Серйозні кроки зі створення подібної літератури з'явилися тільки у XVIII столітті після того, як заговорили про інститут дитинства. До цього діти ставилися на однаковий рівень з дорослими, тому окремої спеціалізованої літератури для них не випускали.

Так, у 1744 році побачила світ перша дитяча збірка розважального характеру під назвою «Маленька гарненька кишенькова книжечка». Її автором та видавцем був популяризатор дитячої книги тих часів Джон Ньюбері. Видання відрізнялося гарною обкладинкою та захоплювало дітлахів веселими іграми та яскравими ілюстраціями.

Неабиякий внесок у розвиток дитячої літератури зробив відомий філософ Жан-Жак Руссо. Він стверджував, що дітей треба виховувати, враховуючи їхні природні здібності та зацікавлення. Одним із письменників, який дотримувався філософії Руссо, був Томас Дей. Його перу належать багато творів для дітей.

Особливої популярності набули «Робінзон Крузо» Данієля Дефо та «Подорожі Гулівера» Джонатана Свіфта. А ще дорослі та малі читачі полюбили східні казки. Тогочасні книголюби зачаровувалися фантастичними історіями із циклу «Цікаві арабські ночі» – про Аладдіна, Алі-Бабу і сорок розбійників та сім подорожей Синдбада-мореплавця.

Суто дитяча література народилася аж через сто років – у ХІХ столітті з появою братів Грімм. Їхні твори відразу привернули до себе увагу малечі. Тепер ми не уявляємо, як можна вирости і не знати чудових казок про Білосніжку і Сплячу Красуню.

Але саме Гансу Крістіану Андерсену вдалося змінити ставлення до дитячих книг та неймовірно розвинути і збагатити цей вид художньої літератури.

Біографія Андерсена теж нагадує казку, особливо якщо з довірою поставитися до його розповіді про себе у двох великих мемуарних нарисах «Казка мого життя». Він народився в родині шевця і сам у ранньому дитинстві став підмайстром на фабриці. Коли йому виповнилося чотирнадцять, життя різко змінилося. Андерсен вирушив до Копенгагена, де став учнем-танцівником у королівському балеті. Згодом, зрозумівши, що його справжнє покликання в іншому, почав писати твори для сцени і друкувати власні вірші у журналах того часу. Але прославився на весь світ завдяки своїм казкам.

1833 року Ганс Крістіан отримав Королівську стипендію за внесок у літературу. Набережну Копенгагена прикрашає статуя героїні його казки – Русалоньки, що стала символом міста і нагадує всім про свого славного творця.

Твори Андерсена спонукали українську композиторку Жанну Колодуб до створення багатьох музичних творів для дітей. Серед них – «Снігова королева» та інші.

Розвиток друкарства, поширення грамотності серед широкого загалу, поява нових читачів, зниження ціни на друковані видання – все це призводить у ХІХ столітті до підвищення попиту на дитячі книжки. А 1865 рік ознаменувався появою нового стилю у створенні дитячої літератури – світ побачила фентезійна книга Льюїса Керолла «Аліса в країні чудес».

В Україні здебільшого випускалися навчальні дитячі книги. А вже у ХVІІІ столітті починають виходити книги для читання. Відомими дитячими письменниками тих часів були Іван Максимович, Ігнатій Максимович, Іван Пашковський, Григорій Сковорода та інші. У своїх оповіданнях для молоді Іван Максимович торкався морально-етичних тем, його брат Ігнатій захоплювався написанням од. Юнакам і дівчатам подобалася поезія Івана Пашковського, який любив пожартувати і часто писав про перші юнацькі почуття і захоплення. Просвітницькі ідеї в дитячій літературі з'явилися завдяки Григорію Сковороді. Для юних призначалися твори: «Ой пташино-жовтобоко», «Гей, поля, поля зелені», різноманітні байки, епіграми тощо.

Величезний внесок у розвиток дитячої української книжки зробив Іван Франко. Наприкінці ХІХ – на початку ХХ століття автор намагається скерувати дитячу увагу від казкових героїв та подій до реалій справжнього життя, наприклад, в оповіданнях «Малий Мирон», «Грицева шкільна наука», «Під оборогом», «Олівець» та багатьох інших. Протягом багатьох років письменник був активним співробітником українського дитячого журналу «Дзвінок», в якому опублікував цілий ряд казок, створених на основі відомих світових сюжетів. Як зазначала дочка Івана Франка Анна, він знав безліч народних казок, байок, пісень про тварин і залюбки оповідав їх своїм дітям. Звірів представляв як мислячих істот, що живуть майже людським життям. «Ці всі прекрасні казки і оповідання читали ми пізніше вже як друковані твори – “Коли ще звірі говорили”, “Лис Микита” і інші казки, що були нашою першою духовною поживою», – згадувала пізніше вона.

Наш степовий край дав Україні й світові чимало видатних письменників, у доробку яких є твори для дітей і про дітей.

Майже століття із захватом малі і дорослі читачі знайомляться з оповіданнями Володимира Винниченка «Гей, не спиться...», «Гей, чи пан, чи пропав», «Віють вітри, віють буйні», «Та немає гірш нікому», «Кумедія з Костем», «Федько-халамидник», «Бабусин подарунок» та іншими. У багатьох із них тонкий психолог скористався автобіографічними сюжетами, що додало краєзнавчої цінності відображенню життя кінця ХІХ - початку ХХ ст.

У творчому спадку одного з найяскравіших представників неоромантичної течії в українській літературі ХХ ст. Юрія Яновського – оповідання «Дівчинка у вінку», «Серед руїн», «Петрусь і Гапочка». Їх головні герої – діти.

Долі дітей-сиріт, які втратили батьків у перші десятиліття ХХ ст., відображені у повісті «Вуркагани», романі «Ранок», дитинство хлопчика-непосиди стало змістом повістей

«Дитинство Гавриїла Кириченка» та «Гавриїл Кириченко – школяр». Автор творів – наш земляк Іван Микитенко.

У Єлисаветграді народився і провів перші роки відомий письменник Юрій Олеша. За сюжетом його славнозвісного роману-казки «Три товстуни» були також написані п'єса, опера, знято художній і мультиплікаційний фільми.

Згадаймо Олену Журливу, яка жила в Кіровограді у повоєнний час і працювала вчителькою. Письменниця розуміла дитячу психологію, була для своїх учнів і читачів добрим другом, порадицею. Вона цікаво й легко розповідала про повсякденні справи, торкалася моральних цінностей у збірках «Хто знає, як рік минає», «Голуби», «Ой літечко, літо», «Хазяечка» тощо.

Неможливо оминати увагою людину, яка серце «віддала дітям», нашого земляка – видатного педагога, талановитого письменника Василя Сухомлинського. Його «Казки школи під голубим небом», «Павлівські казки» – неповторні у своїй простоті і геніальності.

«Душі правдивішої, глибшої, совіснішої, з ще не розтраченим запасом дорогоцінного дитячого наїву і доброти – мені вже не випало більше зустріти. Діти інтуїтивно відчували в ньому свого і тягнулися до нього безмежно. І він відповідав їм дієвою любов'ю: писав для них так, як мало хто до нього і після нього. Безліч романів і повістей назавжди щезли з літературного овиду, а його, Віктора Близнеця “Землянка”, “Мовчун”, “Птиця помсти Сімург”, “Земля світлячків”, “Женя і Синько”... – світяться і досі стриманим світлом прозірливої і співчутливої любові до ближнього», – так писав про свого друга письменник Володимир Базилевський. Герої В. Близнеця мрійливі, насмішкуваті, допитливі.

Любов'ю до мандрів, пригод, відкриттів пронизані твори Леоніда Тендюка «Смерть в океані», «Вогники в океані», «Одіссея східних морів», «На коралових атолах», «Альбатрос – блукач морів» тощо.

Ще довго можна перераховувати імена талановитих письменників ХХ століття, які залишили для прийдешніх поколінь прекрасні зразки дитячої літератури і так або інакше були пов'язані з Кіровоградщиною.

У наш час у цьому напрямку продовжують успішно працювати Євген Желєзняков, Антоніна Корінь, Валентина Кондратенко-Процун, Антоніна Царук, Олена Надутенко, Олена Горобець, Петро Мельник, Павло Чорний та інші.

Більшість творів відомих земляків дбайливо збирають, зберігають, популяризують на виставках, творчих зустрічах, інших заходах співробітники кропивницького літературно-меморіального музею І.К. Карпенка-Карого. Вони розуміють, що твори дитячої літератури вбирають у себе цілий світ, навчають добру, прокладають духовний місток між поколіннями.

Світлана Колесник, головний зберігач фондів музею